

Från flyktingmottagande till samhällsdeltagande

Långbans gruv- och kulturby som drivkraft för samverkan över gränser

RIKSANTIKVARIEÄMBETET

Från flyktingmottagande till samhällsdeltagande

Långbans gruv- och kulturby som drivkraft
för samverkan över gränser

Riksantikvarieämbetet
Box 5405
SE-114 84 Stockholm
Tel 08-5191 80 00
www.raa.se
registrator@raa.se

Riksantikvarieämbetet 2017
Från flyktningmottagande till samhällsdeltagande.
Långbans gruv- och kulturby som drivkraft för samverkan över gränser.
Författare: Susanne Berggren, Värmlands Museum.
Omslag: Praktik i kulturmiljö – en kulturell, social och yrkesmässig etableringsväg.
Foto: Värmlands Museum.

Tryck: Publit.se
Upphovsrätt enligt Creative Commons licens CC BY
Villkor på <http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se/>

ISBN 978-91-7209-777-3 (tryck)
ISBN 978-91-7209-776-6 (PDF)

Innehåll

Förord | 5

Inledning | 7

Introduktion till Långbans gruv- och kulturby | 8

Projektets bakgrund | 9

Introduktion av projektaktörerna | 10

PROJEKTET | 13

Uppstart | 13

Utgångsläge | 13

En gemensam arena, behov och resurser | 15

Det tvärsektoriella kontraktet | 15

Mål | 16

Genomförande | 17

Yrkespraktik | 17

Besöksmålsutveckling | 24

Yrkespraktik och besöksmålsutveckling berikar varandra | 35

Organisation | 49

SLUTSATSER OCH VÄGAR FRAMÅT | 51

Bidrar kulturmiljön på något unikt sätt i integrationsarbete? | 51

Vi har inte kommit så långt som vi tror! | 52

Flera intressen kan dela en gemensam praktik! | 52

Utvecklat nätverk ger sidoeffekter | 53

Så här går vi vidare! | 55

Uppföljning av arbetet med yrkespraktik | 57

Uppföljning av arbetet med besöksmålsutveckling | 57

Verktyg i arbetet | 58

Förord

Riksantikvarieämbetet har haft regeringens uppdrag att utveckla, samla och sprida goda exempel på hur kulturmiljön kan tas till vara och bli en viktig resurs i nya och befintliga gruvsamhällen i Bergslagen (Gruvuppdraget).

Regeringen framhöll i uppdraget, som är en del av Sveriges Mineralstrategi, att de historiska spåren efter gruvnäringen är värdefulla delar av kulturlandskapet och av grundläggande betydelse för många människors livsmiljöer. Miljöerna är också viktiga för besöksnäringen. När både aktiva och historiska gruvor finns i samma område leder det till ökat intresse hos både boende och besökare. Att det finns historisk förankring är också positivt för möjligheterna att utveckla dagens gruvnäring. Det handlar dels om att kulturarvet är en viktig del av varumärket för Sveriges gruvnäring, dels om att det i bygder som under lång tid präglats av bergsbruk finns stora kunskaper om gruvnäringen och stor förståelse för de villkor som gäller vid hantering och bearbetning av metaller och mineraler. Gruv- och mineralnäringen, liksom samhället i stort, har mycket att

vinna på att ta tillvara det kulturarv som byggts upp under århundraden.

Uppdraget har genomförts under 2014–2016 och organiserades i ett projekt bestående av flera olika delar. Dessa har genomförts i samverkan med andra intressenter och aktörer som på olika sätt verkar i Bergslagen. Varierande utgångspunkter och olika lokala, regionala, nationella och internationella förutsättningar har bidragit till goda exempel för att skapa attraktivitet; för att vistas, verka och växa i. Samverkansformerna har också vidareutvecklat de tvärssektoriella arbetssätt och arenor där kulturmiljöarbetet befinner sig.

Genom den här skriften vill Riksantikvarieämbetet inspirera till att använda kulturmiljö och kulturarv i arbetet med att skapa en hållbar samhällsutveckling.

RIKSANTIKVARIET

*Motstående sida: Projektleddning och projektdeltagare diskuterar
vårdbehov och verksamhet.*

Inledning

Nu är det mer som förr i tiden... Orden kommer från en kvinna som sedan 1959 är bosatt i anslutning till Långbans gruv- och kulturby, den plats där Värmlands Museum och Filipstads kommun under sommaren 2016 genomförde ett projekt med uppgift att pröva kulturmiljöns möjligheter som resurs i hållbar samhällsutveckling. Projektledningen funderade över om verksamheten skulle uppfattas som främmande på platsen, med nya människor och nya språk, med stort firande av islamiska högtiden efter Ramadan, regelbundna guidningar på arabiska och annat nytt, men för dessa kvinnor har det framförallt betytt liv och rörelse överallt – aktivitet, arbete och nöje – precis som det var förr!

Det finns alltid flera olika sätt att beskriva, att förhålla sig till och vara del av något. "Från flyktingmottagande till samhällsdeltagande" har lockat fram berättelser om platsen, och gjort en mängd människor till nya delägare i, och företrädare för den.

I den här skriften vill vi, Värmlands Museum och Filipstads kommun, dela med oss av de erfarenheter vi gjort i projektet och vilka vägar vi ser för att fortsätta arbetet. Det har inte varit vårt uppdrag att göra jämförande studier, och vi gör

Länk till film om projektet: http://www.varmlandsmuseum.se/lara_upptacka/projekt/fran_flyktingmottagande_till_samhallsdeltagande/

I sommar har det varit liv och rörelse överallt, byn har levt upp igen; säger ett par förbipasserande om vad projektet har medfört.

inte anspråk på att vara varken unika eller helt nyskapande. Däremot har arbetet gett så mycket positiva resultat att vi hoppas kunna bidra med inspiration och motivation till andra organisationer med ansvar för kulturmiljöer i sitt arbete. I den mån vi kommit fram till generaliserbara aspekter lyfter vi fram dem. Varje plats, organisation och individ har specifika förutsättningar att utgå från. Långbans gruv- och kulturby har varit vår utgångspunkt.

Motstående sida: Stolt projektdeltagare framför en hög av sly som röjts.

Introduktion till Långbans gruv- och kulturby

I september 2016 gjorde Riksantikvarieämbetets insynsråd ett platsbesök i Långban för att ta del av projektet. Platsen och dess historia presenterades då av Rima Shams-Al-Deen, projektassistent och deltagare i projektet. Detta är hennes manus:

Entrén till Långbans gruv- och kulturby.

Välkomna till Långbans gruv- och kulturby

Presentation av Rima Shams-Al-Deen

Det här är ett museum bedrivs av värmlands museum ett besöks mål ditt åker besökaren för att få känna till historia och gruvindustri och gå på utställningarna eller bara för att gå på en promenad, kolla på den andra bitar alltså bada på stranden eller njuta av en promenad på vandringle. Det är en offentlig plats alla är välkomna hitt.

Innan dess var det en arbetsplats och bostad för många. I den här fina miljön hade bergsmännen arbetat och bott tillsammans med sina familjer, hade festat och firat högtider och upplevt tillsammans glädje och sorg. Långban utgjordes ett litet samhälle med sina sociala samhörigheter men en stor ekonomisk betydelse till industrin i Sverige då.

Anledningen till detta är att Långban är den tredje platsen i hela världens där påträffades mer än 300 mineraler varav 70 är unika för Långban och uppkallades efter svenska mineraloger eller fick namn som anknyter till byn som långbanit eller ericssonit.

1500 talet började man bryta järnmalm i storgruvan. 1800 talet bröt man manganmalm och innan slutet av gruvdriften 1972 bröt man dolomit. Manganmalm har man använt för att göra järnet starkare och för att färga glas. Dolomit användes som gödningsmedel och infodring i ugnar.

Gruvorna är ungefär 150–200 m djupa och är ihop bundna. Brytningen på berget utvecklades under åren från att använda tillmakning till krut och sen dynamit. Malmen fraktades upp med hjälp av hästar först som drev ett hjul och sen kunde man använda vattenkraften och sen byggde man en lave som är ett gammalt ord som betyder byggnaden över person hiss som elektrifierades 1914.

Malmen som bröts sorterades i skrädhuset och sen förs vidare till våghuset sen till hyttan där smältes och framställdes tackjärn eller stångjärn på hammarsmedjan som inte finns längre. Stångjärnet exporterades bland annat till England.

Skarnhögarna finns kvar och har stort geologiskt värde och är idag inhägnat och det är förbjuden att gräva eller mineralplocka.

I Långban föddes bröderna John Ericsson och Nils Ericsson 1802, 1803. John Ericsson hade massa uppfinningar bland annat ångloket och varmluftsmaskinen och vidareutvecklat propellern och var mest känd i USA för Monitor som han konstruerade när det var inbördeskriget mellan sydstaterna och nordstaterna.

Nils Ericsson var kanal och järnvägbyggare. Han var första chefen för SJ och byggde kanaler bland annat i karlstad, säffle och slussen i stockholm.

Restaurangen vi sitter i nu uppkallades efter brödernas syster Anna Karolina så att hon inte blir glömt bort.

Projektets bakgrund

Det är inom ramen för det så kallade Gruvuppdraget som projektet ”Från flyktingmottagande till samhällsdeltagande” genomförts under 2016. Projektet har bedrivits under ledning av Värmlands Museum och i samarbete med Filipstads kommun efter initiativ från Riksantikvarieämbetet. Syftet har varit att utveckla det lokala/ regionala arbetet för att visa exempel på hur kulturmiljö kan bidra till en attraktiv livs- och boendemiljö. Fokus på insatserna har varit att undersöka hur kulturmiljö och kulturarv fungerar som resurs i arbetet med etablering av nyanlända, som del i en hållbar samhällsutveckling. Bakom detta står även de nationella målen för kulturmiljöarbetet:

- Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas.
- Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön.
- Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.
- En helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

Handledare och deltagare utvecklar en sittgrupp till rastplats vid sjön.

Projektets intentioner är inte oproblematiskska för aktörer inom kulturmiljöarbetet. Det befinner sig i ett sammanhang med många frågeställningar, inte minst om vad det innebär att kulturmiljö och kulturarv kan vara en resurs. Behöver platsen och dess historia försakas i ett instrumentellt användande av någon annan? Eller är det möjligt att

man med en tydlig uppfattning om platsens värde kan möta en annan part i ett ömsesidigt utbyte? På vilka sätt kan platsen, och kulturmiljöarbetet som bedrivs där, i sin tur utvecklas i möte med andra?

Genom projektets ambitioner om integration, till skillnad från assimilering, utmanas kulturmiljöarbetet i sina målsättningar om bevarande, användande och utveckling. Det kan uppstå målkonflikter då integration – i sig – kräver såväl en psykologisk som en praktisk förflyttning från (minst) två håll. I detta kanske den bofaste står inför en än större utmaning än den som redan är i rörelse? Att arbeta med integrationsperspektiv kan därför – åtminstone – vara en möjlighet för det redan etablerade att utvecklas genom att medvetandegöra sina befintliga tanke- och handlingsmönster.

Introduktion till projektaktörerna

Värmlands Museum har med stöd av Filipstads kommun bedrivit verksamhet i Långban sedan 1991. Området har genom museets engagemang berikats med konst och installationer bland gruvbrytningens lämningar. Den tidigare Folkets Hus-lokalen visar film med världen som tema. Även teateruppsättningar har bidragit till att få syn på Långban ur ett annat perspektiv. Historien förmedlas också genom ett mineralmuseum och en John Ericson-utställning. "Långban moderna" är en utställningsyta där fokus på fotografi genom

åren varit stort. Under sommarsäsongen fungerar magasinsbyggnadens bemannade reception som ett informationscentrum för anläggningen. Med den anlagda trappan ner i Storgruvan ges besökaren möjlighet till närmare kontakt med gruvbrytningens spår. Informationsskyltning gör berättelser från Långban tillgängliga för besökande. Sedan ett par år tillbaka inryms kafé- och restaurangverksamheten ”Anna Karolinas Kök” i John Ericssongården. Genom Värmlands Museums engagemang har Långban förvandlats från en renodlad produktionsmiljö till ett besöksmål, en gruv- och kulturby.

I Filipstads kommun har Arbetsmarknads- och Integrationsenheten (AIE) det samlade ansvaret för kommunens insatser när det gäller arbete och sysselsättning. AIE samverkar med interna och externa parter, skapar projekt i syfte möjliggöra den enskildes möjligheter till förvärvsanställning genom individuellt anpassade praktik- och lärlingsplatser samt personlig handledning på den reguljära arbetsmarknaden. AIE arbetar för att få en tydlig process, en tydlig handledning samt

kontinuitet. Det är ett målmedvetet arbete för att motverka utanförskap och psykisk ohälsa, för att fylla på i arbetskraften samt skapa integration i samhället. I syfte att stärka, förbättra och sätta fokus på dessa frågor är vikten av lokal, regional men även nationell samverkan fortsatt mycket viktig för Filipstads kommun.

Värmlands Museum och Filipstads kommun har under en lång tid fört en dialog om verksamheten i Långbans gruv- och kulturby, vilket varit en utgångspunkt för formuleringen av ett gemensamt projekt för att ta sig an nya utmaningar.

Från Filipstads kommun har AIE varit huvudpart i projektet med stöttning från flertalet enheter och Värmlands Museum har förutom projektledaren främst verkat genom besöksmålsutvecklaren för museets utgårdar, samt genom antikvarie och redaktion.

Riksantikvarieämbetet har initierat projektet, bidragit finansiellt med utvecklingsbidrag samt fungerat stödjande i samtal om projektets inriktning. Region Värmland har också bidragit genom projektmedel.

Projektet

UPPSTART

Utgångsläge

Filipstads kommun brottas med ett stort tryck i mottagandet av nyanlända och behöver förbättra integrationen, ta till vara på kompetenser som nyanlända tillför, öka gemenskapen i samhället och minska längden på etableringstiden.

Den kompetenskartläggning som samhället kunnat erbjuda nyanlända i Filipstad har de senaste åren, då trycket varit stort i mottagandet, varit bristfällig. I många fall har den skett genom samtal i grupp utan tillräckligt språkstöd och utan ömsesidig kunskap om yrkeslivet i Sverige respektive den nyanländes tidigare uppehållsland. Detta resulterar i felbedömningar av kompetens, vilket får konsekvenser för kompetenshöjning, validering och matchning. Allt detta förlänger den nyanländes väg till egen försörjning och håller resurser borta från arbetsmarknaden.

Kommunens integrationsarbete har hittills främst varit inriktat på vägen till egen försörjning. Vägvisaren, ett kommunalt servicecenter bemanat med språkstöd som talar svenska och tigrinja,

Vårdbehov: Staketet kring John Ericsongården.

arabiska eller somaliska, har framförallt riktat in sig på hjälp med myndighetskontakt, detsamma gäller samhällsorienteringen inom SFI.

Motstående sida: Nyanlända på lördagsutflykt i gruvmiljön.

Starta-egget-kurs på arabiska. En insats av Arbetsmarknads- och integrationsenheten (AIE) Filipstad i samarbete med ALMI.

Värmlands Museum genomgår betydande förändringar i sin verksamhet. För att även i framtiden kunna vara en relevant mötesplats krävs strategiska förändringar och nya perspektiv, både för att matcha hur samhället ser ut och för att hitta former för till exempel bevarande, skötsel och användning av kulturmiljöer.

Vårdbehoven hos kulturmiljön är omfattande, medan resurserna är knappa. Fastigheten Lång-

bans gruv- och kulturby ägs av Föreningen Värmländska Industriminnen som söker stöd för åtgärdsbehov hos framförallt länsstyrelsen. Värmlands Museum har som uppdrag att med stöd av bland annat Filipstads kommun bedriva verksamhet på platsen. Det ligger i alla parter intresse att kulturmiljön bevaras och utvecklas.

Sedan början av 2000-talet är besökarantalet i Långbans gruv- och kulturby cirka 4 000–5 000

personer per år. De flesta är svenskar, nederländare, tyskar och norrmän. Mineraloger från hela världen besöker Långban och intresset är också stort hos en internationell grupp grott- och gruvdykare. Bergsskolan i Filipstad besöker skolan regelbundet, och ett fåtal besök av skolor i närområdet görs. Kommunikation om platsen genom guidning och broschyrer görs på svenska och ibland på engelska.

Att utveckla platsen som besöksmål i relation till målgruppen nya svenskar i Filipstad sågs som en väg att bredda besöksmålens målgrupp, att öka förståelsen för platsen och dess historia hos målgruppen och att få mer kunskap om målgruppen i de organisationer som ansvarar för verksamheten.

En gemensam arena, behov och resurser

På initiativ av Riksantikvarieämbetet genomfördes samtal mellan Värmlands Museum och Filipstads kommun om hur ett projekt inom ramen för Gruvuppdraget skulle kunna formuleras och genomföras i Långbans gruv- och kulturby.

En rad möten och workshops hölls inledningsvis. Från museet deltog museichef, pedagoger och antikvarier och från kommunen fanns tjänstemän från näringslivsförvaltningen, turism och arbetsmarknads- och integrationsenheten.

Potentialen i arenan Långbans gruv- och kulturby vecklades ut mer och mer. Samtalen fungerade som en kartläggning av gemensamma intressen och möjligheter i området, något som

gett en ganska stor flexibilitet i projektarbetet och utrymme att möta tillfälligheter som uppstår och de kompetenser som upptäcks allteftersom.

Det tvärspektoriella kontraktet

Ett tvärspektoriellt kontrakt formulerades där Värmlands Museum och Filipstads kommun tog på sig ett gemensamt ansvar för att utveckla platsen. Genom samarbetet såg Filipstads kommun och Värmlands Museum att de gemensamt kunde möta flera av de behov av utveckling som fanns inom respektive verksamhet. Parternas gemensamma arbete medverkade i sin tur till att uppnå Riksantikvarieämbetets mål för insatserna inom Gruvuppdraget.

Kontraktet, i form av en projektskrivning, skrevs fram på följande sätt:

1. *Kartläggning av platsen:*
 - Vad är det för arena och i vilka delar av arenan har alla ingående parter ett intresse?
2. *Nulägesanalys:*
 - Vad har vi för behov?
 - Vad har vi för resurser?
 - Vad behöver tillföras?
3. *Målbild*
4. *Aktivitetsplan*
 - Yrkespraktik – Landskapsvård
 - Yrkespraktik – Byggnadsvård
 - Besöksmålsutveckling

De centrala delarna handlade om behovet av en arena för praktisk yrkeskompetensprövning och behovet av besöksmålsutveckling i relation till målgruppen. Detta sammanfattades i tre projektmål.

Mål

- Att öka nyanländas historiska förståelse om det svenska samhället för att skapa gemensamma värden att samlas kring och en bredare samsyn kring det medskapande framtidsbygget.
- Att nyanlända har givits en meningsfull praktisk och teoretisk utbildning, vilken utgör ytterligare en komponent för att värdera kompetens och snabbare hitta arbete.
- Att kulturmiljöarbetet har utvecklats genom konkreta metoder för integrationsarbete. Detta innebär bland annat nya perspektiv på hur kulturmiljöer/kulturarvet kan användas och hur berättelserna breddas.

Antikvarie från Värmlands museum i samtal med deltagare om byggnadslämningar i gruvmiljön.

GENOMFÖRANDE

Verksamheten formulerades i två huvudspår utifrån de kompetenser som tillfördes projektet utöver projektledaren: en handledare i praktisk kulturmiljövård, och en projektassistent med fokus på besöksmålsutveckling. Detta tog konkret form i framförallt landskapsvård, byggnadsvård och publik programverksamhet.

Praktikplatserna har främst fokuserat på vägar in i yrkeslivet medan besöksmålsutvecklingen har fokuserat på kulturell och social integration.

Det praktiska arbetet genomfördes under sju månader från april till oktober 2016.

Yrkespraktik

Yrkespraktiken i projektet svarade mot två behov:

- Behovet hos kommun och deltagare av en förbättrad kompetensbedömning som ett första steg för att komma närmare arbetsmarknaden och egen försörjning. Deltagarna vill öka sin egenmakt och kommunen måste sänka sina kostnader för försörjningsstöd.
- Behovet av förbättrad kulturmiljövård för bevarande och fysiskt tillgängliggörande samt för att kunna bedriva publik verksamhet på platsen.

Yrkespraktiken har börjat med grundläggande delar som handlar om generella rutiner på arbetsplatsen, och sedan utvecklats hantverksmässigt och sociokulturellt allt eftersom kompetens validerats.

Innehåll i yrkespraktiken

1. Rutiner på arbetsplatsen:

- tider
- arbetsutrustning och ordningsrutiner beträffande arbetsredskap
- raster, ordning i fikarummet, gemensamt ansvar för kök, toalettstäd etc.
- rutiner för frånvaroanmälan

2. Språkutveckling i relation till plats och arbete:

- att förstå arbetsuppgiften och följa instruktioner
- att kunna kommunicera i arbetet
- att kunna förmedla kunskap till andra om den egna kompetensen, det egna arbetet och platsen
- att kunna ge uttryck för sin egen målbild i relation till ett yrkesliv i Sverige

3. Praktiskt och socialt ansvarstagande:

- ta eget ansvar för det arbete som ska utföras
- ta ansvar för gruppen
- ta ett övergripande ansvar för ett arbetsområde, en rutin
- kunskap om lagstadgade ramar för säkerhetsbeteende och exempelvis jämställdhet
- kommunikation kring kulturella skillnader i arbetslivet

Deltagarnas arbete har höjt platsens attraktivitet och blivit en källa både till ny kunskap om platsen, till stolthet och deläggande i platsen.

4. Yrkeskompetensutveckling:

- göra en relevant bedömning av deltagarens kompetens i relation till den svenska arbetsmarknaden och det svenska samhället
- att utvecklas i arbetsuppgifterna
- att utveckla språkkunskaper i relation till arbetet/yrkessvenska
- kompetenshöjning, formell validering och matchning där det varit möjligt inom projektet

Om vi sett att en deltagare inte går vidare från ett steg till ett annat har det varit dags att avsluta praktiken. Antingen har vi kommit fram till att deltagaren inte har kompetens eller intresse för yrket eller också har deltagaren kommit så långt det är möjligt på praktikplatsen. Då skulle en fortsatt praktik bara innebära arbete utan lön, vilket innebär att det är dags för deltagaren att gå vidare och söka validering, utbildning eller arbete på annan plats.

Aktiviteter i yrkespraktiken

För landskapsvård har vi arbetat med slyröjning, gräsklippning och trimning. Som en utveckling av arbetet har också produktion av odlingslådor och anläggning av en vandringsled genomförts.

En ny veranda i anslutning till receptionen har byggts, ett staket har bytts ut och i en flygelbyggnad har väggar installerats för att underlätta uthyrning till entreprenörer.

Genom projektet har också en verkstad inrättats med lunchrum, ett kontor samt lokaler med konferens/mötesmöjligheter.

Vi har haft språklektioner med utgångspunkt i det praktiska arbetet och i de samtal som uppstått under arbetet. De utställningar och filmer som visas på platsen, om bergsbruk och gruvarbetare, har också bidragit till språkträning, men även till ökad kunskap om platsen, liksom de promenader som gjorts i området tillsammans med guider, antikvarier och besökare till projektet.

Kulturmiljöns betydelse i yrkespraktiken

Kulturmiljön med sina vårdbehov har utgjort en arena för praktisk kompetensprövning. Ett sätt att kommunicera om yrkeskunskap, motivation och mål, eftersom språket inte alltid räcker till.

Kulturmiljön i Långban är också en offentlig plats, öppen för besökare och välkänd lokalt och regionalt. Genom att verka här har praktikanternas insatser synliggjorts för allmänheten. Besökarna har kunnat se hur platsen vårdas av praktikanterna, ibland har samtal uppstått, och media har rapporterat om verksamheten i press och TV. Öppenheten och uppmärksamheten har bekräftat värdet av insatserna och gjort arbetet meningsfullt.

Även promenader i området tillsammans med besökare till projektet samt deltagarnas egna värdskap för besök på ideell basis har verkat meningsskapande och bidragit till delägarskap av platsen; vi gör något som betyder mycket för

andra. Platsens värde och deltagarnas vårdinsatser bekräftas genom andra besökare och allmänhet.

De nationella målen för kulturmiljöarbetet tillsammans med den kompetens och det uppdrag som finns hos museet att förmedla platsens historia och värde, har utgjort en rik möjlighet till kommunikation och utbyte av olika idéer och förståelser om yrkeslivet.

Kulturmiljön i Långban erbjuder berättelser om till exempel:

- En variation av arbetslivsförhållanden.
- Framväxten av industrisamhälle och välfärdssamhälle.
- Relationen mellan individens ansträngning och det gemensamma.
- Traditionen av föreningsliv och folkrörelser som möjlighet att påverka samhället och som gemenskap.
- Historien om fysiska spår som existerar i den befintliga livsmiljön, som till exempel slaggsten.
- Relationen mellan naturkatastrofer, naturresurser, industriell exploatering, migration, innovation och samhällsbygge.
- Relationen mellan Långban och andra delar av världen.

Relationen mellan då och nu, med skillnader, utveckling och förändring, banar väg för en annan förståelse för skillnader mellan platser och kulturer. Långban 2016 är inget evigt facit för hur samhället skall förbli. Långban är en produkt av ett historiskt förlopp, av tillfälligheter och av naturliga förutsättningar och kommer att förändras genom ett framtida förlopp. Det perspektivet i sig synliggör möjligheten att kunna påverka utvecklingen, och ansvaret att göra det...

Vi har sett att flera av utmaningarna ligger i skillnader i arbetskultur; Hur är arbetet strukturerat? Hur ser maktrelationerna ut på arbetsplatsen? Vad innebär eget ansvar och samarbete? Vad är relationen mellan arbete och gemensamma resurser? Kulturmiljön manar oss att ge tid för reflektion kring dessa frågor och ger möjligheter till jämförelser.

I samtal om filmerna om gruvarbetet genom tiderna som visas i utställningarna, har vi enats kring att ingen av oss önskar ett så hårt arbete. Vi lär oss om vilka risker det medförde att arbeta i gruvan förr och hur det förbättrades med tiden – tack vare teknisk utveckling och genom fackligt arbete för förbättrad arbetsmiljö. Dessa samtal fungerar sedan som gemensamma referensramar i till exempel säkerhetsdiskussionerna om röjsågsarbete och motorsågshantering.

Slyröjningen frilade varphögar och tillgängliggjorde delar av kulturmiljön som vittnar om den tidigare gruvindustrin med järnväg, arbetarbostad, sågverk och byskola.

Resultat och effekter

Projektet har genom yrkespraktik bidragit till måluppfyllelse på de två områden där behov identifierades, det vill säga:

- Behovet hos kommun och deltagare av en förbättrad kompetensbedömning som ett första steg för att komma närmare arbetsmarknaden
- Behovet av förbättrad kulturmiljövård för fysiskt tillgängliggörande och för att kunna bedriva publik verksamhet på platsen.

och egen försörjning. Deltagarna vill öka sin egenmakt och kommunen måste sänka sina kostnader för försörjningsstöd.

Slyröjningen öppnade upp kulturmiljön.

Projektet har visat att kulturmiljön och kulturarvet kan vara en resurs för integration genom:

I. Plats för bedömning och kartläggning av kompetens

En teoretisk kompetenskartläggning är otillräcklig och kulturmiljöerna kan erbjuda en arena för praktisk kompetensprövning. Genom att gemensamt kunna relatera till det praktiska arbetet och den fysiska platsen kan en ömsesidig förståelse för kompetens, liksom ett språk för det utvecklas.

I och efter projektet har:

- 6 praktikanter tagit röjsågskort.
- 3 praktikanter tagit motorsågskort.
- 4 praktikanter fått avlönad anställning i projektet, varav en som handledare.

- 3 praktikanter och 2 projektanställda fått jobb efter projektslut.
- 1 praktikant gått vidare till Komvux.
- 2 praktikanter kommit fram till att de vill bli målare.
- 1 praktikant bedömts olämplig för det yrke som initialt prövades, men lämplig för ett annat.

Som ett första steg i projektet har vi fokuserat på kompetenskartläggning. Genom detta ser vi att det också finns goda möjligheter att utveckla organiserade former för kompetenslyft, validering och matchning. Byggnadsvården behöver tillförsel av kompetens och arbetskraft, och det finns möjligheter till matchning på arbetsmarknaden inom skogsvård.

Röster från projektet | Kidane Okube Batha, praktikant

Jag heter Kidane Okube Batha och kommer från Eritrea. Jag har varit 2 år i Sverige. Innan jag kom till hit var jag maskiningenjör och jag jobbade som maskinoperatör. Här i Sverige har jag inte kunnat jobba som det eftersom det behövs olika certifikat och tillstånd. Jag funderade på vad jag skulle göra i Långban, eftersom jag kan många olika saker, jag kunde också måla i mitt land.

Innan jag började här visste jag ingenting om Långban. När vi kom hit i april började vi med att städa och göra i ordning verkstaden, det var väldigt mycket jobb. Jag, Tesfagabr och Jeroen jobbade tillsammans med det. Sedan började vi jobba med skogen, vi har jobbat hårt. Jag har lärt mig mycket i Långban. Jag har lärt mig att köra röjsåg och motorsåg, det kunde jag inte förut, men måleri kunde jag redan från mitt hemland.

Jag tycker att Långban är som en stor skola, det finns mycket saker här, och många turister kommer hit. Långban har en historia sedan lång tid tillbaka och många har jobbat hårt för att Långban skulle kunna bli vad det är idag.

Jag hoppas att Långban ska bli ännu mera känd och att det ska bli lika fint som det varit tidigare. Att alla känner till platsen och att många kommer hit.

Jag vet inte vad jag gör om 10 år. Bara Gud vet om jag ska vara kvar här eller inte, men jag hoppas att allt blir bra och att jag kommer att

Kidane Okube Batha (t.v.) och Teklu Tesfaslasie.

stanna. Min dröm om jag fick bestämma själv, är att jag kan jobba med det som jag har jobbat med i mitt land – som maskinoperatör, och med röjsåg, som jag har jobbat här i Långban, och att bli arbetsledare.

Mitt bästa minne från sommaren är när jag återvände till Långban som turist, efter att vi hade röjt all sly och gjort rent och fint i området och vi gick tillsammans med andra på rundvandring med Susanne som visade platsen och vad vi gjort. Då kände jag mig väldigt stolt.

Vi jobbar bra och jag tror att vi skulle kunna fortsätta jobba bra.

2. Plats för anknytning

Att aktivt gripa in i och forma verksamhet och plats rent fysiskt är en konkret form av medskapande. Praktikanterna har bidragit till kulturmiljöns bevarande och utveckling genom:

- Frilagda varphögar.
- Nytt staket och klippt häck runt John Ericssongården.
- Odlingslådor i John Ericssongårdens trädgård.
- Ny veranda.
- Rastplats vid sjön.
- Vandringsled.
- Konferensmöjligheter.
- Upprättande av verkstad, lunchrum och garage/lager.

Ett förändrat förhållningssätt till arbetet kanske också kan beskrivas som en övergång till medskapande. När vi startade arbetet med slyröjning fanns i princip ingen förståelse för varför arbetet skulle utföras, att stenarna utgjorde varphögar och vad det är, eller vem arbetet var till för. I början verkade relationen till arbetsledaren vara det viktigaste. Med tiden ökade kunskapen om platsen och representationsgraden hos deltagarna steg – som med var gång vi promenerade på området och visade arbetet för olika besökare, när turisterna kom på sommaren, och kanske särskilt då besökare ur den egna bekantskapskretsen kom till Långban i ett arrangemang. Någonstans på vägen

skedde en förskjutning i relationen till arbetet. När deltagarna på eget initiativ återvände till slyröjning på varphögarna under sensommaren eftersom de tyckte att det vuxit upp för mycket nytt sly, och det inte längre ser bra ut, så har en stolthet över det egna arbetet utvecklats, en förståelse för platsen och ett slags ägandeskap.

Besöksmålsutveckling

Arbetet med besöksmålsutvecklingen har utgått från följande behov:

- Behov av ökad samhällsorientering hos gruppen nya svenskar, liksom arenor där erfarenheter från mötet med platsen kan göras gemensamt över generationsgränser, för hela familjen tillsammans.
- Behov hos Värmlands Museum av ökad kunskap om målgruppen nya svenskar i Filipstad.

Innehåll i besöksmålsutvecklingen

Ingångsambitionen var att genomföra ett konstnärligt program som problematiserade eller gestaltade samhällseffekterna av migration. Detta gjordes också genom ett filmprogram som belyste skillnaderna mellan en bofast tradition och en interkulturell existens. Som komplement planerades också ett par pedagogiska, samhällsorienterande event, i samverkan med SFI och skolan. Vi hann dock inte utveckla de institutionella kontakterna så kort in på sommaren.

Under sommaren genomfördes guidningar på arabiska och svenska varje lördag.

På besök i mineralmuseet.

Genom projektassistentens nätverk och kunskap om målgruppen, synergieffekter med andra integrationssatsningar i kommunen, samt det chansartade beslutet att satsa på en gratisbuss på lördagar hela sommaren, kunde civilsamhället göra en nygammal entré på Långban. Istället för ett par event *för* målgruppen om samhällsorientering, genomfördes samarbeten *med* målgruppen *genom* samhällsorientering och verksamhetsutveckling. Detta ledde till en explosion i utvecklingen av platsens publika program.

Besöksmålsutveckling blev en viktig ömsesidig skola. Projektaktörerna utmanades i vilken förförståelse man egentligen kan förvänta sig. Vad förstår nyanlända av "Långbans gruv- och kulturby sedan 1 800 000 000 f. kr."? Kulturby – vad är det? Något som är väldigt dyrt, eftersom det står (kr)? Å andra sidan fick de nya svenskar som engagerade sig ideellt i programverksamheten förhålla sig till svenskt föreningsliv, lära sig om studieförbund, förstå "ideellt arbete" och så vidare.

I efterhand kan man se att vårt arbete med besöksmålsutveckling har haft tre olika nivåer:

1. Tillgänglighet
2. Delaktighet
3. Medskapande

Att platsen är tillgänglig är en utgångspunkt för delaktighet och medskapande. Behovet av tillgängliggörande är mycket större än vi insåg i projektstart. Målgruppen nya svenskar i Filipstad är mycket blandad beträffande kultur, språk, ålder och utbildning, vilket gjorde att vi stod inför en hel bukett av grundläggande tillgänglighetsutmaningar. Först när besökaren har praktisk möjlighet att ta del av platsens berättelser, betydelser och verksamheter – på ett språk som är begripligt, eller genom transporter – kan en process för medskapande börja växa.

Delaktighet uppstår bland annat i det att man börjar skapa relationer till platsen. Det kan vara på ett högst personligt plan där en detalj från platsen plötsligt kopplas ihop med något ur den egna livserfarenheten och blir meningsfullt från den egna horisonten. Att en smed från ett avlägset land känner igen sig i smederna i filmerna om platsens historia, att någon firar en betydelsefull högtid på platsen för första gången sedan man lämnade sitt hemland. Att man bygger ihop något från sitt nya sammanhang med sitt tidigare, att man skapar mening.

Att vara medskapande handlar som vi har sett det, om att bidra till att tillföra platsen nya värden. Att arrangera en ny högtid på platsen, att återupprätta vandringsleder, att inför sig själv och andra uttrycka en yrkeslivstillhörighet på platsen, att tillföra platsen nya relationer. Här ser vi också att yrkespraktiken och besöksmålsutvecklingen samspelade starkt med varandra.

Aktiviteter i besöksmålsutvecklingen

- Utökat konstnärligt utbud – filmprogram.
- Gratis bussar tur och retur varje lördag från Värmlands Museum i Karlstad via Kronoparken och Filipstads busstation till Långbans gruv- och kulturby.
- Utflyktspaket lördagar: Guidning på svenska och arabiska, konstprogram, mat (restaurang eller picknick/grill), utställningar, aktiviteter.
- Stort offentligt firande av Eid al-fitr.
- Information och aktiviteter på arabiska/tigrinja/somaliska.
- Långban Globala: Nytt grepp på platsens historia och perspektiv på förmedling.
- Skattjakt och mineralletning på arabiska.

Mötet med praktikdeltagarna och med projektassistenten visade snabbt att platsen var ganska otillgänglig för målgruppen. Få kände till kulturmiljöns existens, och att det är en offentlig plats som är öppen för alla. Några var främmande inför begreppet "museum". Informationen på hemsidan

Röster från projektet | Mohammed Hassan, Sham Förening

Jag heter Mohammed Hassan och jag jobbar på Vägvisaren i Filipstads kommun. Jag jobbar mellan nya från utlandet och myndigheter som Försäkringskassan och Skatteverket, andra delar av kommunen, allt! Vi försöker att hitta lösningar på alla problem som de har. Vi tolkar och översätter viktiga saker. Sådant jobbar vi med.

Innan sommaren visste jag inte att det finns någonting som heter Långban, jag fick veta om Långban när programmet började! Då fick jag veta att den här superfina platsen finns.

I sommar har jag upplevt det gamla livet. Med det program som varit kunde man känna sig som om man levde för flera år sedan, man lär sig att den här platsen varit en huvudplats i Värmland, om man kan säga det så. Dessutom lärde jag mig mycket om mineraler som finns i Långban och Sverige. Samt integrationsprogrammet som var samtidigt med det andra programmet. Det var spännande, det var 100% perfekt säger jag. Utländskar och svenskar blandades på ett bättre sätt genom det här programmet, det skulle man kunna säga.

Jag började med Eid-festen. Vi började planera vad vi skulle kunna göra. Att ta vår tradition in till Långban med den här festen, den här dagen. Jag hjälpte till att arrangera festen.

Jag var med tre-fyra andra lördagar också. Vi har bjudit in familjer från Filipstad, utländska familjer, migrationsboenden från Nykroppa och i Filipstad, och även elever från SFI. Vi tänkte att elever från SFI som lär sig något om Långban kan berätta vidare för andra sedan, och på så sätt sprids kännedom och kunskap om att den här platsen finns, så att alla i Filipstad kan veta det.

Ett lördagsprogram började med att Rima berättade och gick igenom allt som finns, hur det var, vad de arbetat med. Det tog en till två

timmar. Sedan gick vi ner till andra sidan och grillade och dansade. Det var jättekul!

Om vi fortsätter med ett sånt här sommarprogram varje år, så tror jag det här kommer bli en central plats för Filipstad, eller Värmland om man kan säga så. Alla ska komma hit och lära sig mycket! Jag tror det kommer bli en väldigt viktig plats, om den lever upp igen som det var i sommar! Jag finns alltid redo för att bidra till det!

Det jag vill säga är att jag hoppas att vi eller någon kan fortsätta med det här programmet nästa sommar. Om programmet slutar kommer den här platsen försvinna. Det är absolut inte bra. Den är inte bara för speciella människor, nej alla måste känna till den här platsen, och komma till den här platsen. Vi som är ideella föreningar i Filipstad, vi ska vara med och hjälpa till, hjälpa den som ska uppleva platsen, vi finns alltid, vi ska stödja! Det är bara så.

är på svenska, ett litet utbud av broschyrer och guidning fanns på engelska. Kollektivtrafiken erbjuder ytterst sparsmakat med förbindelser. Den kommunala verksamheten "Vägvisaren" antydde att målgruppens vana att hämta information via museets hemsidor var liten och att det svenska språket var en stor barriär. I arbetet med besöksmålsutveckling vände vi oss dessutom inte bara till kommunmedborgare, utan även till asylsökande.

Att skapa en möjlighet att ta sig till platsen, samt att sprida information på de största språken bland nyanlända i Filipstad; arabiska, tigrinja och somaliska, blev stommen i tillgänglighetsarbetet. Det blev en inbjudan till målgruppen som kunde spridas i informella kanaler och genom verksamheter där målgruppen befann sig: Vägvisaren, SFI, andra åtgärdsverksamheter, de orientaliska livsmedelsbutikerna i Filipstad, språkundervisningen på asylboenden, biblioteket på Kronoparken i Karlstad, ideella föreningar i Filipstad och Karlstad. Praktikanterna blev också ambassadörer för platsen, och ganska snabbt spred sig en känedom om att en plats som hette Långban fanns och att man var välkommen dit, särskilt på lördagar.

Utifrån det uppstod förfrågningar om samverkan kring grupputflykter, och allt eftersom besökare kom dit växte också vår (projektledningens och museets) kunskap om besökarnas behov. Det handlade om intresse av att ta del av platsens historia, men också om behov av social samvaro,

gärna kring mat, och familjeaktiviteter. Allt eftersom kunde vi utveckla samverkan för att möta behoven. Verksamheten inom yrkespraktiken kunde också delvis formas för att möta önskemålen från gruppen.

Kulturmiljöns betydelse i besöksmålsutvecklingen

Vi såg att de berättelser som förmedlades på platsen framförallt lyfte det unika. De fantastiska berättelserna skapar beundran och fascination, men också ett avstånd, och vi ville undersöka om det fanns alternativa vägar till en större delaktighet, samhörighet eller relation i Långbans historia. Vi började söka efter det allmängiltiga – vad delar platsen med målgruppen?

Genom samverkan med ”interpretationsprojektet”, en annan del av Gruvuppdraget formulerades vårt perspektiv, ”Långban Globala”:

Det valda temat att utveckla i Långban de närmaste åren är ”Långban globala”. Temat handlar om hur Långban, sett ur ett mycket långt tidsperspektiv, genom olika berättelser kan kopplas till den stora världen utanför. Syftet är att förstå platsen i ett större sammanhang och att genom detta kunna öppna för att besökaren oavsett bakgrund och förkunskap kan känna en relation till platsen.

Här provas möjligheten att öppna platsen för ny historia – att återaktivera den – att öppna den för förändring och utveckling, för skapandet av ny historia. Det omfattar alltså både arbete med

platsen som besöksmål och som verksamhet. En levande, dynamisk kulturmiljö, inte en historisk plats att bevara.

Till det övergripande temat ”Långban globala” kopplades två perspektiv med vardera två underteman kring vilka berättelsen leder vidare in i framtiden:

1. Individen:

Yrkesliv och social samvaro

2. Samhället:

Samhällsbygge och innovation

Resultat och effekter

Projektet har genom besöksmålsutveckling bidragit till måluppfyllelse på de två områden där behov identifierades, det vill säga:

- Behov av ökad samhällsorientering hos gruppen nya svenskar, liksom arenor där erfarenheter från mötet med platsen kan göras gemensamt över generationsgränser, för hela familjen tillsammans.
- Behov hos Värmlands Museum av ökad kunskap om målgruppen nya svenskar i Filipstad.

Totalt har cirka 800 personer ur målgruppen om cirka 2 500 personer i Filipstad besökt Långban under projekttiden. De allra flesta av dem kände inte till att Långban fanns innan projektstart.

Utflyktsbesökarna är några timmar på Långban, medan yrkespraktikanterna spenderar mellan en dag och flera månader på platsen.

Projektet har visat att kulturmiljön och kulturarvet kan vara en resurs för integration genom:

1. Ett breddat besöksmål

Det parallella arbetet med interpretationsplanering och framväxten av temat "Långban Globala" har bland annat lett till att vi har kunnat förankra ett nytt, bredare, synsätt på besöksmålsutveckling i platsens historia. Ur kulturmiljöns historia har vi hämtat handlingsramar för projektet och betraktar verksamheten i projektet som en slags gestaltning av historiska värden på platsen fast i en samtida tolkning. Detta bygger framförallt på perspektiv om vad Långban är för plats – rent historiskt – och vad som utifrån detta utgör själva kulturarvet. Vi kan berätta om platsens historia, vi kan agera

som om vi befann oss låt säga 100 år tillbaka i tiden, men kanske vi också kan hitta sätt att fortsätta göra i platsens anda. Att i enlighet med platsens historia bedriva en verksamhet som har en faktisk betydelse för individen yrkesmässigt och socialt och som bidrar till samhällsbygge och innovation. Platsen har haft den rollen från 1500-talet till 1972. Museal verksamhet har bara bedrivits i 25 år. Detta är olika sätt att förstå Långban som besöksmål.

Att tänka på det senare sättet innebär att vi behöver acceptera att besök på platsen kan vara längre än någon timma. Kanske, som i projektpraktikanternas fall, ett halvår! Måhända drar vi då idén om "besök" för långt, men om besökaren ska skapa en djupare relation kräver det också ett större engagemang.

Röster från projektet | Rima Shams-Al-Deen, projektassistent

Jag heter Rima Shams-Al-Deen och kommer från Syrien, jag har varit i Sverige i 4 år. I Syrien jobbade jag med människor med funktionshinder, jag undervisade i engelska, och jobbade som sekreterare i en Amerikansk organisation som hjälpte flyktingar från irakkriget som kom till Syrien.

Det var ett svårt uppdrag att få folk att komma hit. De visste ingenting om Långban, några hade åkt förbi på väg till Lesjöfors, men de visste ingenting om Långban som en historisk plats. Jag tog kontakt med lokala föreningar som finns i Filipstad, bland annat *Sham Café*, och frivilliggrupper som *Filipstad Tillsammans*. Genom dem fick jag berätta om Långban, dela ut affischer om Eid-firandet och besöka SFI. Jag kontaktade också grupper på asylboendet, och på så vis kom det grupper från Nykroppa, från Filipstad och Lesjöfors.

Eid al-fitr är en högtid som vi firar i slutet av Ramadan då vi fastar i en hel månad. Att arrangera det här firandet här i Långban var en chans att visa för folk att platsen finns och ge dem möjlighet att känna till mer om historien. Vi ordnade mat, arabisk musik, underhållning för barn, skjuts för besökare... Vi hade väldigt roligt här! Tillsammans med en guide kunde vi

berätta om Långban som historiskt ställe, samtidigt som besökarna fick äta gott och njuta av den arabiska musiken! Det var jättebra att ha firandet här i Långban!! Enligt receptionen var det ungefär 680 personer här den dagen. När vi började planera tänkte jag att det kanske kunde bli cirka 200 personer, men två dagar innan firandet ringde telefonen hela tiden och jag visste att det kommer bli en jättestor fest!

Jag har lärt mig jättemycket om den här platsen faktiskt. Jag kan berätta om gruvorna, hur läget var på den tiden. Hur bergsmännen fick bo här och arbeta här, om John Ericsson. Jag berättar fortfarande för min grupp på mitt nya jobb, om Långban och jag känner mig jättestolt över mig själv.

Under sommaren har mitt språk utvecklats jättemycket! Jag har gått på kontakttolkingskurs tidigare och där har jag lärt mig termer, men inte att prata flytande eller att prata tydligt. Jag har lärt mig hur man kollar på saker från ett annat perspektiv, hur man planerar, lärt mig om rutiner, hur man sätter schema, fika, start och stop. Sånt fanns inte tidigare, nu förstår jag att "you have to stick to the routines". Jag har ändrat perspektiv, fastnar inte i detaljer. Nu har jag höjt blicken och förstår mer av syftet – att deltagarna får lära sig språk, yrke, rutiner. Jag behöver inte begränsa deltagarna i vad de får göra, men en chef behöver inte göra allt utan kan delegera inom ramar där människor har kompetens. Förstår mer av de svenska samhällsstrukturerna: region, stat, kommun, museer, organisationer... Det enda jag skulle vilja ändra på om det skulle fortsätta är att få in fler svenskar som jobbar aktivt i projektet.

Om tio år har Långban har blivit en blandning av olika kulturer, olika folk som känner sig engagerade i Långban, i samhället. En blandning av språk, av erfarenhet, av yrken och av upplevelser.

Den här platsen kommer vara ett jätteviktigt minne för mig som en person som har jobbat här under sex månader, det är inte så länge, men ändå. Alla som jobbat här har blivit som en familj. Jag kommer att sakna köket som vi fikat i, verkstaden, den här lilla familjen som jag har skaffat här kommer jag aldrig att glömma!

Röster från projektet | Göran Dahlberg, entreprenör Anna Karolinas Kök

Jag heter Göran Dahlberg och sedan 2014 har jag drivit en servering tillsammans med min kollega Inger här. Husmanskost, goda kakor och trevliga rum, det är vi det!

Effekten av sommarens projekt är att Långban lever! När jag började här 2013 då var det jag och en kille som gick här, det var allt. Nu har det varit folk i varenda buske! Det har varit aktiviteter överallt, det har varit fantastiskt helt enkelt!

Det har också varit roligt på så sätt att vi kunnat visa våra gäster: Se – platsen lever!, den är värd att besöka, den är värd att lyftas upp! Det är det man håller på med här.

– Åh, vad gör ni då? Säger folk.

Då har vi kunnat berätta om det här projektet så långt vi känner till det. För det här är ju så unikt. Åker man den här vägen, 26:an, då tror man att det är ganska dött i Bergslagen, och så kommer du till Långban där du ser att det faktiskt händer saker, det är folk som håller på och bygger staket eller röjer – det är nåt helt annat än folk har väntat sig. Så ur PR-synpunkt som jag först kan se det, då är det här ypperligt alltså. Jättebra.

Om det kommer igen nästa år så skulle det vara skoj att ha någon som är inne hos oss också faktiskt. För att det vi ser här det är männen. Det är männen som är här och bygger och röjer sly, men var är kvinnorna? Vi kallade gästgiveriet för

Anna Karolinas Kök för att det var en kvinna vi ville hylla, det är alltså kvinnorna vi vill få fram mycket mer här. Vi vill träffa dem och de behöver träffa oss! Absolut, vi skulle vilja fortsätta det här.

Om tio år är det inte bara vi utan ett antal små företag som faktiskt kan samverka, gärna mat och dryck på något sätt! Men där det inte bara är svenskar som är här utan en salig blandning. Att Långban blir en av de där motorerna i Bergslagen som den har alla möjligheter att bli. Den har en vacker historia, men den har också en vacker framtid, just för att det har kommit

så mycket folk! Det är folk som behövs, det är folk som är kreativa och det är folk som vill göra saker och ting. Jag är övertygad om att nysvenskarna har en massa med sig i bagaget. De vill göra saker och ting – varför inte i Långban?!

Om jag ska välja ett minne från sommaren så är det Ramadans avslutning! Nog är det mycket folk ibland i Långban, men det är inte 5–6–700 personer på en gång! Det har vi inte upplevt här på flera herrans år – om någonsin! Vi hade Ulla Billkvist och köttbullar inomhus och vi hade arabisk musik och all den fantastiska maten man gjorde till deras firande. Det är väl det viktigaste, absolut! Där kunde svenskar och invandrare träffa varandra på ett helt nytt sätt. Det var en blandning av folk här! Det var så roligt så det var inte sant, gärna mer sånt!

I projektet tas Långbans gruv- och kulturby i anspråk som:

1. Besöksmålsarena för en bred målgrupp
 - Besöksnäring/turism.
 - Arena för sociala och konstnärliga aktiviteter – programverksamhet i samverkan med civilsamhälle.
 - Praktikplats – samhällsbygge och innovation med integrationsfokus.

2. Besöksmålsutveckling som integrationsverktyg

- En bred samverkan mellan besöksmålets företrädare, civilsamhälle och kommunala förvaltningar för att utveckla platsen som besöksmål för kommuninvånarna ökar lokalbefolkningens engagemang i platsen, breddar målgruppen och höjer kvalitén i livs- och boendemiljön i kommunen.
- Delaktighet i programutveckling genom samverkan mellan verksamhetsansvariga och civilsamhälle är ett konkret sätt att tillgängliggöra redskap för ökad egenmakt i målgruppen.
- Kulturmiljön kan vara en plats som tillgängliggör gamla och nya traditioner för allmänheten. En offentlig plats där vår kulturella och sociala gemenskap kan förhandlas och utvecklas.
- Kulturmiljön är en offentlig och symbolisk plats där nya traditioner kan skrivas in i den gemensamma historien genom verksamhet.

Yrkespraktik och besöksmålsutveckling berikar varandra

Yrkespraktiken och besöksmålsutvecklingen har visat sig berika varandra på ett fruktbart och för projektledningen oväntat sätt. Delarnas samspel har varit så viktigt att det nästan kan ses som en metod i sig. Berättelsen om hur arbetet med slyröjning övergick till en ny produkt för besöksmålet, och samspelade med arbetet för att bredda målgruppen visar det på ett fint sätt:

Genom yrkespraktiken kunde flera av deltagarna ta röjsågskort.

Den första uppgiften för projektdeltagare som yrkespraktiserade var slyröjning för att frilägga varphögarna. Det var en relativt enkel uppgift som gav utrymme för att etablera arbetsrutiner. Allt eftersom införde vi sedan mer avancerade moment, som till exempel hantering och skötsel av motorverktyg, självständighet i de egna arbetsuppgifterna och arbetsledningsansvar. För vissa innebar detta en kompetenshöjning, och för flera i gruppen har validering i form av röjsågskort skett. Tre av deltagarna har dessutom fått anställning efter projektet.

I samspel med projektets behov av besöksmålsutveckling växte idén fram om att anlägga en vandringsled och rastplatser på östra sidan av området, där sly hade röjts. Förbipasserande hade berättat om att det funnits en vandringsled där tidigare. Leden går igenom det historiska samhället Långban, och gestaltar en del av samhällsutvecklingen så som brukssamhället såg ut: skola, ishockeyrink, herrgårdsbyggnad, likbod, gammalt sågverk och arbetarbostaden. Leden möter också en vandringsled som redan finns på naturområdet på västra sidan och förbinder på så sätt hela områ-

Röster från projektet | Mahmoud Hassan, praktikant

Jag heter Mahmoud och kommer från Syrien. Jag är femtiosex år gammal och har jobbat som snickare i trettiofem år. Jag bor i Filipstad nu och har bott i Sverige i 4 år och 8 månader. Förutom snickeri, så har jag jobbat som taxichaufför, försäljare och busschaufför.

Jag visste väldigt lite om Långban innan jag började på praktiken här. Först jobbade vi med sly, sedan snickeri, måleri och sånt som gräsklippning med trädgårdstraktor.

Jag hjälpte till ibland på lördagar, man måste hjälpa till med allt som behövs. På Eid hjälpte jag till med stolar och bord, jag grillade korv, gjorde det som behövdes. Det gjorde mig väldigt glad när andra fick se vad vi har gjort, de får se att det blivit fint och rent. Det känns bra att ge någonting tillbaka till Sverige. Vi har fått mycket från Sverige, så vi måste ge någonting tillbaka. Man kan inte bara ligga på soffan. Alla som kommit hit på praktik kan ge någonting tillbaka, det måste vi göra! Jag respekterar alla som vill arbeta. Det är inte bra när människor bara sitter hemma. Jag vill fortsätta arbeta hela året!

Om jag skulle berätta om Långban skulle jag berätta om gruvorna och om alla mineraler som finns här. Jag skulle berätta om hur det var förr och hur det har blivit, att de som jobbade här förr i tiden jobbade mycket hårt, det finns film

Mahmoud Hassan med sin dotter på Långban.

att titta på i utställningarna för att lära sig mer om det.

Jag vill vara kvar och jobba på Långban om tio år! Det är mycket fint här. Jag kommer vara kvar i Sverige och jag kommer att jobba! Att sitta hemma är inte bra. När jag sitter hemma röker jag fem, sex paket cigaretter varje dag. Sedan jag började här har jag slutat!

De som har arbetat här har inte varit som chefer, de har varit som en familj, det har varit som hemma här i sommar. Alla måste bidra! De som ser det här måste också göra något. Det är något fint som Sverige har gjort, vi måste ge tillbaka. Först praktik, och om man visar vad man kan får man jobb.

Rundvandringssamtal mellan deltagare i projektet och representanter från Riksantikvarieämbetet.

det; naturresurs (västra området/Tibergs udde) som en förutsättning för gruvindustrin (Långban gruv och kulturbby), vilken utvecklat bygden, bidragit till välfärdssamhället, och varit ett nav i många generationers liv (östra området). Leden omfamnar rent fysiskt den breddade berättelse som gjorts genom interpretationsarbetet och som utgör en av handlingsramarna för projektet.

I arbetet på östra sidan: från slyrjning till vandringsled, har några av deltagarna genomgått alla delarna av yrkespraktiken, samtidigt som vi rört oss från vårdande insats till besöksmålsutveckling; från tillgängliggörande via delaktighet till medskapande samt breddade berättelser.

Ytterligare ett lager av mening skapas då besökare anländer till området och nyttjar vand-

ringsled och rastplats, både lokalbefolkning och anhöriga och bekanta till praktikanterna. Flera av praktikanterna har uttryckt att de då upplevt en stolthet över sin insats och över "att jobba på Långban".

*Det krävs mer för att yrkespraktik
+ besöksmålsutveckling = integration*

Vi har varje dag upplevt situationer där det egna beteendet och den egna förförståelsen ifrågasatts. Det har handlat om olika sätt att hälsa på varandra, om jämställdhet, om eget ansvar, om relationen mellan religiöst utövande och arbetstider. Vi rör oss mellan ett individplan och ett kulturellt plan, och ofta med brister i språkkunskap som försvårande omständighet. Våldigt mycket faller inom ramen för vad som är förhandlingsbart; rutiner, vanor, tradition. De lagstadgade ramarna är däremot absoluta. Ibland är det i de situationer som uppstår svårt att se vad som är vad. Förhandling och omprövning är ansträngande, det handlar om att förändra beteendemönster. Även det lagstadgade kan kräva tid att förstå, trots att lagarna är fastställda och inte kan förhandlas, i alla fall om man vill åstadkomma en demokratisk förankring. Att följa och hänvisa till lagen gör att ansvarig part har ryggen fri, men om det är tillit och förtroende som ska utvecklas krävs också en förståelse för varför regler och lagar ser ut som de gör. Kanske kommer även de att förändras på sikt, men det är en långsam utveckling.

Det är naturligtvis en delikat process att bygga en fungerande arbetsgrupp med väldigt olika förståelser av styrning, plikt och ansvar. Detta blandas med de personliga situationerna, där många i projektets målgrupp lever i ett extraordinärt tillstånd. Det kan vara traumatiska upplevelser i hemlandet eller under flykten, det kan handla om att det finns en familj på andra sidan jorden som inte är i säkerhet.

Exempel

De olika besöken från kommun, region, länsstyrelse och insynsråd har gett en anledning att i projektet diskutera hur Sverige styrs och förvaltas. För några deltagare handlade det mest om att översätta termer och begrepp till strukturer de kände igen, men för några var det oerhört svårt att förstå vad till exempel riksdag och regering är. Vi tog då till uttrycket "boss of Sweden" – Sveriges chef, varpå ett "aha!" med bekräftande nick följde samt svaret "dictator!", ett uttryck för deras referensram. Landets förvaltning och styrning blev någonting vi passade på att diskutera med anledning av varje besök i projektet. Dessa klyftor i förståelse och erfarenhet är naturligtvis också något som avspeglas i arbetskulturen hos var och en. Vad förstår man av "eget ansvarstagande" och "initiativförmåga" om det enda man känner till är en diktatur och den enda formella arbetsplats man befunnit sig på tidigare är militären i samma diktatur? Vad blir konsekvensen av en sådan insikt för arbetsledningen? Att börja peka med hela handen?

Besök i verkstaden av regionråd.

Vi har försökt förstå och hantera situationerna i tre nivåer:

- Individ – vanor, traditioner, kunskap.
- Organisation – verksamhetsutveckling, kompetens.
- Samhälle – lagar, resursfördelning, opinion.

Till vilken nivå är den aktuella utmaningen adresserad egentligen? Är det en individ som behöver utvecklas eller ta ställning, en verksamhet som behöver anpassa sitt arbetssätt för att bättre bemöta medborgarnas behov och förutsättningar samt ta tillvara de resurser som finns hos befolkningen, eller är det samhället i stort som behöver omförhandla vart gränserna går för vad vi delar och vad som är privat, samt hur reglerna för detta formuleras?

Integrationsarbetet i projektet på Långban har kommit att handla om avvägningar kring omfattning av förändring, vilket tempo och vilket partsansvar det är i varje fråga. Vi måste självklart utgå från nuläget och de befintliga vanorna, strukturerna och lagarna, men vi måste också fråga oss vad som är förändrings- och utvecklingsbart. Vi har kunnat verka på samhällsnivå genom den mediala rapporteringen av projektet, liksom genom rapportering och kontakt med myndigheter, men vårt huvudsakliga arbete har skett på organisations- och individnivå.

Exempel på konflikter mellan olika riktlinjer för arbetet som uppstått

Riktlinjer

- Vi kommer i tid, och följer schema.
- Vi respekterar varandras religionsfrihet.
- Vi står för jämställdhet.
- Vi arbetar säkert.
- Vi uppmuntrar initiativförmåga.

Situationer

- Behovet av att be under arbetstid?: Böner under arbetsdagen är OK, men på schemalagda raster. Det är OK med fottvätt inför bön men inte på bekostnad av hygien på toaletterna. Lösningen blir att vi arrangerar ett annat rum för fottvätt inför bön.

- Jämställdhet och kränkande beteende: Vi accepterar olika hälsningstraditioner men tolererar inte kränkande beteende som att män och kvinnor, ätande och fastande inte kan dela rum under fastan.
- Initiativ, säkerhet och beslutsram: Det är positivt med egna initiativ, förmågan att identifiera behov och se lösningar. Trots det kan vi inte arbeta med verktygsuppfinningar som inte följer säkerhetsbestämmelserna, och i en kulturmiljö kan vi inte renovera på ett sätt som inte lever upp till de antikvariska förhållningssätten. Eget initiativ betyder inte att man kan ta saken i egna händer.

Vi har rört oss mellan principer och pragmatiska lösningar. Vi har tagit avstamp i det befintliga och i principer, men med tiden och allteftersom vi lärt känna varandra bättre har lösningarna kunnat bli mer differentierade och pragmatiska. Hälsningar och namn är tydliga exempel på det. I början var det svårt att hantera olika hälsningssätt och några deltagares vilja att inte kallas vid sitt förnamn utan att kallas "pappa till äldsta sonen".

Det blandades med spänningar mellan män och kvinnor, mellan religiösa traditioner och maktrelationer. Efter några månader när vi hittat in i relationer där alla kände sig respekterade, förlorade dessa namndifferenser sina värden som symboler för andra frågor. Eftersom

Samtal på rasten.

några hade samma förnamn var det dessutom praktiskt att använda olika benämningar. Vi har också utvecklat ett brett register av hälsningsprocedurer. Kanske kan man säga att vi tillsammans utvecklat en större förmåga till differentierat socialt umgänge. Tiden och vanan att umgås är nyckelkomponenter.

Konflikter och omförhandling

Under arbetet har konflikter av olika slag uppstått. Det har handlat om situationer där olika riktlinjer för arbetet ställs mot varandra, konflikter kring arbetsplanering med glapp mellan tillgängliga resurser och praktikanternas kompetens, eller intressekonflikter parterna emellan.

Röster från projektet | Jeroen Aarts, handledare yrkespraktik

Jag heter Jeroen Aarts, kommer från Belgien och har bott i Sverige i två år, och trivs bra här. Jag är trettioåttå, och livet går snabbt! Jag jobbade tidigare på Atlas Copco där jag var kvalitetsmanager för en stålfabrik, det var ett stort jobb, ett stort ansvar, så det här är lite mindre!

Jag visste lite grann om Långban innan jag fick det här jobbet eftersom jag bor i byn. Det var bra för mig att få förfrågan om det här jobbet. Efter sex månader har jag lärt mig mycket. Jag hoppas jag kan fortsätta nästa sommar, då kan jag lära mig ännu mer!

Jag har varit handledare för projektet och lärt ut saker till de som kommit hit på praktik. Det har kommit folk från olika länder; Eritrea, Syrien, Somalia. Vi har jobbat med snickeri och måleriarbete och med gårdsunderhåll, för att de som kommer hit på praktik ska få lära sig ett yrke. Det är bra både för praktikanterna och för Värmlands Museum, kombinationen är mycket bra tycker jag. Vi har gjort en ny vandringsled, röjt sly och öppnat området, vi har gjort ett nytt staket och en ny veranda.

Jag har lärt mig 100 procent den här sommaren! Absolut! Liv är att lära! Mitt förra jobb var helt olikt det här, så det har varit mycket speciellt. Det var svårt men bra. Jag har också lärt mig svenska!

Om tio år kommer många att känna till Långban. Jag har så mycket idéer! För längesedan var Långban i fint skick, men det har negligerats under en tid. Jag skulle vilja återställa platsen. Det kommer ta tid, det går inte på ett år, inte på fem, kanske på tio...

Jag kommer minnas sly från denna sommaren! Det var mycket sly! Men också interaktionen med varje person, det var också trevligt. Inte alltid, men det är normalt i arbetslivet. Det har varit speciellt att jobba ihop med muslimska och kristna personer tillsammans, det är inte alltid så lätt. Men nu jobbar vi bra ihop, och gillar att jobba bra ihop, så det vi har gjort är mycket speciellt, vi har byggt ett team, det är också mycket speciellt, det är en bra sak.

Projektet har krävt en lyhördhet av projektledningen. Arbetet handlar i stor utsträckning om att utveckla verksamhet utifrån de kompetenser som kommer till oss, inte om att rekrytera specifika kompetenser till färdigformulerade uppdrag. Projektdeltagare har kommit till Långban både planerat och på väldigt kort varsel. Ibland stämmer den teoretiska kompetenskartläggning som gjorts, ibland inte alls – kanske har praktikanten en helt annan kompetens? Antingen något annat som kan omsättas på platsen, eller en kompetens som inte är kompatibel med kulturmiljön och projektet. Kanske uppstår ett problem som vi inte tänkt på eller räknat med eller en ny möjlighet. Då gäller det att kunna ställa om. Varje dag.

- Ska kontraktet omförhandlas?
- Ska verksamheten ta en ny riktning?
- Ska något avknoppas?

I ett prestigelöst förhållande mellan parterna och god förankring av mål, syften, ansvarsfördelning och nytta har det gått lätt att kalla till möte eller ha ett samtal för att hitta en lösning. Omförhandling har varit ett centralt verktyg i arbetet.

- Måste vi göra som planerat, eller går det bra på ett annat, anpassat sätt också?

Exempel

1. Den svåraste utmaningen var Ramadan-problematiken. Vi beslutade att kalla till möte med deltagare, tolkar, projektledare och kommundjänsmän. Vi fick omförhandla kontraktet mellan deltagare och praktikanordnare utifrån klargörande av förutsättningar för praktiken. Det projektet hade resurser för just då var slyröjning och kompetensutveckling med motorredskap. Det kan man inte göra utomhus i solsken utan att dricka vatten hela dagen. Då blir man en fara både för sig själv och andra. Vi tolererar inte heller ett särskiljande beteende gentemot kvinnor eller gentemot de som inte följer Ramadan – alla skall respekteras och ska kunna vistas i samma rum och känna sig bekväma. Man måste kunna ställa upp på detta för att delta i praktiken.

Efter det mötet sjönk spänningarna inom gruppen, en person avslutade sin praktik direkt, i övrigt var det bara en person som hade ett dilemma. Han ville inte dricka vatten, men tyckte det ändå kunde vara meningsfullt att fortsätta utan att hantera röjsåg, han kunde tänka sig att bara bära sly resterande veckor av fastan. Vi fick ta ett partsamtal till. Bedömningen var att det inte skulle rubba balansen i gruppen att låta honom fortsätta och att vi inte längre hade problem med kränkande beteenden. Vi borde kunna hantera denna variation ifall praktikanten själv tycker det är meningsfullt.

2. Ett annat enklare exempel handlar om balans mellan parternas intressen. Med de enorma behov av slyrjning som finns på området är det inte långsökt att en praktik leder fram till ett körkort för röjsåg. När några praktikanter sedan gick vidare mot motorsåg och vi såg att ett körkort även för det kunde bli aktuellt, fick vi ta ett nytt samtal. Det är naturligtvis positivt för deltagarna och ur kommunens synvinkel med ytterligare en validering, eftersom de kommer ännu ett steg mot egen försörjning, men hur hänger det ihop med de övriga målen och hur är det förankrat i kulturmiljön? Vi kom fram till att det förvisso är en förlängning av slyrjningen och att det kan vara aktuellt till exempel i samband med fornvård i skogen, men att det ändå låg för långt ifrån kärnverksamheten i Långbans gruv- och kulturby. Det skulle leda till en snedfördelning kostnadsmässigt mellan målbilderna i projektet. Vi landade i att kunskapen kunde förmedlas i projektet, inte minst för att det största arbetet handlar om teorin – yrkesspråk och kunskap om arbetsmiljölagstiftning med fokus på hur säkerhetsreglerna ser ut i arbetet. Det är viktiga delar av det svenska arbetslivet. Kostnaderna för eventuella motorsågskort skulle däremot kommunen stå för.

3. En dag hade kommunen identifierat en person med grafisk kompetens. Kunde vi ordna något? Jo, visst skulle vi kunna pröva en grafisk kompetens; vi kan både formge information och utveckla pedagogiska material – det ryms inom ramen för besöksmålsutveckling. Det var inte planerat, inte nödvändigt för projektet, men det var möjligt och meningsfullt.

Inbjudan på arabiska till Eid al-fitr på Långban.

Bred tvärssektoriell förankring och förtroende

Att flera förvaltningar och olika delar av museiverksamheten förstår, stödjer och har mandat att bidra som resurs gör det möjligt att hitta lösningar och kalla in kompetenser när behov uppstår i processen. Ett ömsesidigt förtroende och en samsyn kring de övergripande målen har möjliggjort snabba lösningar och enkla prestigelösa samtal. Alla måste känna tillit till att alla ingående parter intressen bevakas: att de deltagande praktikanterna inte utnyttjas som billig arbetskraft, att kulturmiljön och de antikvariska intressena respekteras i hanteringen, att de kommunala resurserna kommer kommunens medborgare tillgodo, och att vi bidrar till att nå de nationella målen för kulturmiljöarbetet.

Eid al-fitr i Långbans- gruv och kulturby.

Då resurserna i kulturmiljövården är knappa och integrationsarbetet i många aspekter är under uppbyggnad så gäller det att söka samarbeten som kan ge synergieffekter och växla upp de resurser som finns. Ju bättre förankrat arbetet är hos de medverkande parterna som helhet, desto bättre går det att väva kompetenser och på så sätt också sprida erfarenheterna.

Exempel

1. Eftersom Filipstad arbetar med att förankra integrationsarbetet i varenda förvaltning var det möjligt att till exempel få hjälp från tekniska förvaltningen för att transportera bort sly. Det fanns en förankrad förståelse när civilsamhället sökte stöd för att arrangera Eid al-fitr på Långban. Näringslivsförvaltning och turistbyrån hjälpte till direkt med marknadsföring av och information om det program vi utvecklade. En praktikant som kompetenstestades för trädgårdsarbete kunde slussas vidare till ett kommunalt kök när det visat sig att trädgårdsarbete var helt fel arbetsområde.
2. Den kommunala mötesplatsen "Vägvisaren" har varit en stor resurs i fråga om språk, interkulturell kompetens och kompetenssökning. Genom dem har ibland utmaningar på personliga och kommunikativa plan kunnat klaras ut tack vare både tolkning och kännedom om kulturella olikheter. "Vägvisaren" har också fungerat som en mäklare mellan Långban som besöksmål och andra kommunala verksamheter som Vårdcentralen och SFI samt civilsamhälle. Långban har involverats i språkundervisning och hälsofrämjande arbete, och blivit utflyktsmål för både informella grupper och föreningar. Genom projektet har vi kunnat fördjupa kunskapen om kulturmiljön hos nyckelpersoner, och tillgängliggjort platsen genom guidningar på flera språk, översättningar och informationsmaterial riktat mot målgruppen. Genom "Vägvisaren" har intresset förankrats i bredare lager och kontakter förmedlats som resulterat i besök.
3. För att lyfta fram kulturmiljöns historia har vi tagit hjälp av museets guider. Dels har de jobbat tillsammans med projektassistenten i guidningarna på arabiska, dels har de jobbat med guidningar för projektdeltagarna. Antikvarisk kompetens har också bidragit med kunskap om kulturmiljön, liksom med att förvalta erfarenheterna i verksamhetsplanering framåt. Museets redaktion har haft en stödjande funktion för praktikanten i grafisk design och genom museets tekniker har vi kunnat bredda kompetensprövningsarenan till en introduktion i utställningsteknik.

Röster från projektet | Tesfagabr Kesete Weldemkael, praktikant

Jag heter Tesfagabr och kommer från Eritrea, jag jobbar i Långban och studerar på SFI, jag har varit i Sverige i två år. I Eritrea var jag jordbrukare och hade kor. Innan jag kom hit på praktik visste jag ingenting om Långban. Jim berättade för mig att det finns möjlighet till praktikplats, och då visste jag att man kunde göra praktik här.

När vi kom hit i början, jag, Jeroen och Kidane, var det kaos överallt! I verkstaden, i köket – överallt! Vi städade allt och organiserade allt. Sedan gick vi ut i skogen och jobbade med träd och med röjsåg. Jag har haft liknande arbete i Eritrea, men det är första gången jag jobbar med röjsåg. Jag kan jobba med alla arbetsuppgifter här, med röjsåg, motorsåg, måleri och även snickeri.

Om tio år vet jag inte vad jag gör. Bara Gud vet vad jag kommer att göra. Jag tror jag kommer att jobba här.

Jag kommer att minnas att de som jobbade i Långban för länge sedan, de jobbade väldigt

hårt, de var starka. Jag rekommenderar ungdomar att lära sig av deras arbete. Jag kommer också att minnas och vara mycket tacksam mot Jeroen, han har lyssnat på oss och lärt oss väldigt mycket.

Stegförflyttningar

Vi har försökt att på ett konkret sätt formulera planer för stegförflyttningar. När målen är breda och övergripande formulerade, kan det vara bra att förtydliga målsättningar med insatser i projektarbetet, klargöra nuläget och målet och vad som behövs för att göra förflyttningen. Tydligast har det fungerat gentemot praktikanterna.

Exempel

1. Stegförflyttning för individ:

Nuläge: Praktikanten har jobbat inom jordbruk i sitt hemland.

Mål: Att få ökad kännedom om vilken typ av kunskap praktikanten har, och vilken del av arbetsmarknaden praktikanten vill och är lämpad för att närma sig.

Insats: Låt praktikanten pröva så många olika arbetsuppgifter som möjligt, och diskutera resultat och upplevelse.

2. Stegförflyttning för individ:

Nuläge: Praktikanten visar intresse och färdigheter för markvärd, men saknar språkkunskaper och motivation till inläring.

Mål: Höjd språknivå

Insats: Arbeta för att motivera till språkinläring genom samtalsträning på raster, rutiner för språkinslag på praktikplatsen, och förmedling av behovet av språkkunskaper

per i arbetslivet beträffande säkerhetsregler, timrapportering, uppdragsinformation etc.

3. Stegförflyttning för programarbete:

Nuläge: Behov hos målgruppen att ha ett offentligt högtidsfirande i sin nya miljö. Ingen existerande programverksamhet på Långban som utgår från målgruppens behov. Låg organisationsgrad i civilsamhället i målgruppen och ingen erfarenhet av projektledning i Sverige.

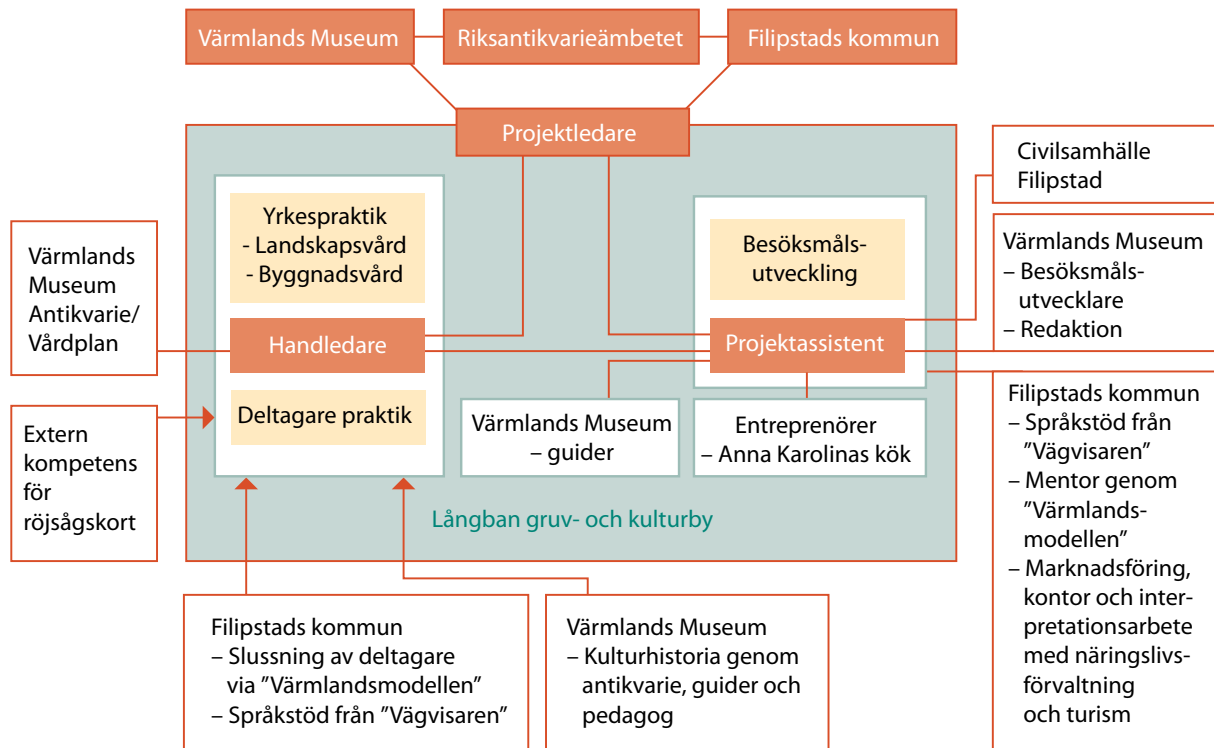
Mål: Överföra ägandeskap i verksamhet till målgruppen. Utveckla projektledning och öka kunskapen om befintliga möjligheter att organiserat bedriva verksamhet som civilsamhälle.

Insats: Coacha ett självorganiserat genomförande av Eid al-fitr-firande på platsen.

Att jobba med stegförflyttningar har hjälpt oss att förtydliga abstrakta mål som "integration" i konkreta utmaningar i den dagliga verksamheten. Hur lägger vi upp arbetet för varje deltagare för att det ska bli så meningsfullt som möjligt för var och en utifrån de resurser vi förfogar över? Om målet med ett arrangemang är att skapa utrymme för en samhällsorienterande läroprocess hos målgruppen, liksom ett ägandeskap i platsen, så kan andra mål som professionalitet i informationsdesign till exempel få stå tillbaka.

ORGANISATION

Struktur för projektets genomförande

Slutsatser och vägar framåt

Bidrar kulturmiljön på något unikt sätt i integrationsarbete?

Erfarenheterna från projektet visar, tycker vi som jobbat med det, att kulturmiljö och kulturarv verkligen både kan – och bör vara – en resurs för integration och för hållbar samhällsutveckling. Det svenska samhället står inför stora utmaningar, där alla delar behöver vara delaktiga i utvecklingen för att skapa ett inkluderande och demokratiskt samhälle. Även kulturmiljöarbetet bör tas i anspråk för detta.

Vi har sett att de behov som finns i kulturmiljön för att den ska kunna bevaras, också kan utgöra en välbehövlig arena för integration i yrkesliv och samhälle. Detta arbete bidrar i sin tur till att platsen utvecklas som kulturmiljö och besöksmål.

Varje plats har en historia, men det är specifikt för kulturmiljöförvaltningens aktörer att de har som uppdrag att medvetandegöra det historiska perspektivet och hur människor genom tiderna har format sin tillvaro. Det uppdraget, och den kompetens som finns knutet till ett sådant uppdrag, har varit en tillgång i projektet. Det har hjälpt oss nå bortom strävan efter röjsågskompetensen eller höjda besökarantal i projektet.

I Riksantikvarieämbetets *Vision för kulturmiljöarbetet 2030* läser vi följande:

Alla, oavsett bakgrund, upplever att de kan göra anspråk på det kulturarv som format Sverige. Visionen innebär att framtidens kulturmiljöarbete är avgörande för ett inkluderande samhälle genom att erbjuda alla:

- samtal som utmanar föreställningar om samhällets utveckling
- förutsättningar att förstå samtiden
- möjlighet att utveckla samhällsengagemang, tillit och gemenskap.

Ett inkluderande samhälle är en förutsättning för att Sverige ska ha en hållbar utveckling och bidra till FN:s globala hållbarhetsmål. I ett inkluderande samhälle känner människor, oavsett bakgrund, tillit till varandra, engagerar sig gemensamt för en demokratisk samhällsutveckling och upplever att de har rättighet att ta del av och skyldighet att bidra till samhällets samlade resurser. Så skapas upplevelsen av en gemensam framtid. Samtidigt finns det utrymme för utmanande och kontrasterande åsikter som kan mötas och brytas mot varandra.

Motstående sida: Under Eid al-fitr serverades arabisk mat till alla.

En deltagare berättar om det svenska virkets goda rykte i Syrien för riksantikvarie och överantikvarie under ett besök i verkstaden.

Visionen understryker uppgiften att använda kulturmiljön som en plattform för utbyte som medvetandegör våra handlingar ur ett samhällsperspektiv. Om ambitionen är att öka förutsättningarna för nyanlända att göra anspråk på kulturmiljön, så bör vi börja med att ställa frågor kring vad platsens historia är, hur den kommuniceras och vilket utrymme som ges till nya personer att anknyta, och skapa relationer till den.

Vi har inte kommit så långt som vi tror!

Erfarenheterna från projektet visar att tillgängliggörande är en stor utmaning. Det gäller Långbans gruv- och kulturby, och förmodligen fler kulturmiljöer. Det handlar om grundläggande frågor

kring kommunikation och transport. Det behövs kunskap och strukturer för att kommunicera på flera språk, för att hantera olika bildspråk och nå ut genom nya och kanske informella nätverk. Vi behöver förhålla oss till en många gånger bristfällig kollektivtrafik på landsbygden, där många kulturmiljöer finns. Inom kulturmiljöarbetet finns utvecklade idéer om delaktighet och medskapande, men lyckas vi inte kommunicera kulturmiljöns blotta existens så kommer vi inte dit.

Detsamma gäller samhällets förmåga att förvalta kompetenser hos nyanlända. Lyckas samhället inte kartlägga vilka resurser en individ bär med sig, så kommer fel satsningar att göras kring kompetenshöjande åtgärder och matchning in på arbetsmarknaden. Att göra en korrekt lägesanalys är avgörande. Är vi på ruta ett, så är det där vi ska börja. Att jobba med tillgängliggörande är helt relevant om situationen kräver det. Vi behöver ta tag i nuläget och göra en stegförflyttning i taget.

Flera intressen kan dela en gemensam praktik!

Projektet visar att en gemensamt genomförd verksamhet kan tjäna olika intressen, och att ett gemensamt samhällsansvar kan ha effekter som tjänar måluppfyllelser inom respektive verksamhet.

Att ställa kulturmiljön till förfogande för yrkespraktik som kompetensbedömning är en möjlighet för fler, liksom ett breddat perspektiv på målgrupper för besöksmålsutveckling. Om

man ser nyttoeffekter för alla parter behöver man inte dela varandras primära mål eller motivation, men man behöver respektera varandras värderingar och gränsdragningar. Det är en styrka att samordna och kombinera tillgängliga resurser genom tvärssektoriellt samarbete.

Utvecklat nätverk ger sidoeffekter

Att jobba brett med samverkan utvecklar också nätverk där bollar både kan fångas upp och ledas vidare till lämplig aktör. Som en följd av arbetet i Långban har vi sett en del intressanta sidoeffekter:

- Ökat kommunalt engagemang i platsen: Förfrågningar från aktörer som vårdcentral och SFI om samverkan, två enheter har förlagt sommaravslutningen till platsen, en konferens har förlagts till platsen.
- En somalisk kvinno förening startade för att kunna företräda sina intressen genom stöd från "Värmlandsmodellen". Detta skedde till följd av osämja mellan grupper om turordning vid busstationen i Filipstad i samband med firandet av Eid al-fitr.
- Genom projektet har kontakt skapats mellan Regionens Kulturcentrum och Sham förening, så att satsningen "Ung Kultur Möts" efter flera års frånvaro i staden nu kommer att genomföras igen.
- Projektet har bidragit till en regelförändring hos SFI så att de som gör praktik inte mister sin studieplats utan kan återgå efter praktik. På så sätt är det lättare för nyanlända att kombinera språkstudier med närmanden mot arbetsmarknaden.

Besökare och volontär under Eid al-fitr med sin dotter.

Röster från projektet | Jim Frölander, integrationskoordinator

Jag heter Jim Frölander och jag jobbar på Filipstads kommun som integrationskoordinator. Vi jobbar med arbetsmarknad och integration och vår verksamhet har blivit väldigt stor eftersom de allra flesta som betraktas som nyanlända eller liknande, tillhör den gruppen. Vi jobbar väldigt mycket med att faktiskt försöka få ut folk på arbetsmarknaden på ett eller annat sätt.

Projektet har innehållit flera aspekter. En del har varit att samverka med parter som vi inte riktigt hade föreställt oss att vi skulle samverka med. Att jobba med Riksantikvarieämbetet eller Värmlands Museum kring integrationsfrågor var väl inget jag hade sett framför mig direkt. Det har varit intressant.

Många av de individer som varit här har gått framåt, en del har inte funkat alls, men för de allra flesta har det gått åt ett håll som jag är intresserad av, utveckling, arbete, utbildning.

Projektet har lett till att vi börjar se efter vägar för personer inom sektorer som vi inte riktigt visste fanns, som till exempel byggnadsvård, det är väldigt hands-on, så det går faktiskt att göra något av. I vårt dagliga arbete handlar det väldigt mycket om att helt enkelt få ut folk på en arbetsplats; vad kan du, vart kan du vara, men i det här projektet har det också kommit in andra perspektiv som är intressanta. Det inter-

kulturella mötet som man inte har varje dag man jobbar, vikten av det. Vi kommer anställa en person för att utveckla det arbetet i kommunen för att vi tror att det kan leda längre snabbara, det är en viktig erfarenhet för kommunen.

Filipstad har kommit ganska långt, och det är tydligt inom Filipstads kommun att alla förvaltningar måste vara med och ta sitt ansvar, även om alla inte är lika redo för det än. Det finns ingen förvaltning som "har hand om det", utan man har nog insett att vi måste lösa det gemensamt. Alla förvaltningar är med och på ett

nationellt plan har vi kommit långt. Tittar man på skolan till exempel så låg Filipstad på 273:e plats för två år sedan, vad gäller resultat för nyanlända elever. Då vidtog vi olika åtgärder som till exempel att ta in nyanlända med olika men bra bakgrund, som stöd i skolan, och helt plötsligt låg vi på femte plats! Det är ju insatser som underlättar integrationsprocessen både för de som jobbar där och för eleverna. Vi validerar vårdbiträden nu, och vi kommer anställa 20 personer. Det finns ett behov och vi tror det kommer öka förståelsen och integrationen inte bara för nyanlända utan att också svenskar kan integrera sig.

Den programverksamhet som varit här ute i sommar har också utgjort en slags reklam, marknadsföring. Den kan naturligtvis tolkas olika, men det har varit ett bra sätt att ut synliggöra arbetet och det har förmedlat en positiv bild av arbetet som gjorts härute.

Faktum är att jag tog med mig kompisar från Danmark som var på besök i Karlstad ut hit, och det skulle jag inte ha gjort innan den här sommaren! Jag tror att det finns en otroligt bra utvecklingspotential i Långban, på alla sätt, så jag ser fram emot nästa år.

- Projektverksamheten tycks också ha fått en del av lokalbefolkningen att fundera på hur det var förr, hur det är nu och hur det ska bli. Samtidigt som projektdeltagarna har fått ökad kunskap om samhällets historia, så har nog innevånarna i Långban och Filipstad lärt sig om deltagarnas kulturer. Det beror på att vi kunnat jobba parallellt med yrkeskompetensprövning och besöksmålsutveckling. Verksamheten har varit öppen och platsen har dessutom erbjudit rum för, om inte möten, så i alla fall ett ömsesidigt betraktande på nära håll.

Så här går vi vidare!

Filipstads kommun och Värmlands Museum planerar fortsatt samverkan, och kommer att inkludera fler aktörer. Vår förhoppning har varit att genom denna skrift inspirera och uppmuntra till liknande initiativ utifrån de specifika förutsättningar som finns i varje kulturmiljö. Samhället tjuvar på att kulturmiljöerna tas i anspråk som resurs i integrationsarbetet. De kan fylla en viktig funktion på vägen till etablering i det svenska arbetslivet, men kan även på ett rikt sätt bidra till en socio-kulturell etablering, något som inte är lika utvecklat och strukturerat ännu. Vi hoppas att fler kulturmiljöer träder fram i vilja och ansvarstagande på detta område. En viktig nyckel är att arbeta tillsammans – etablerade och nyanlända, civilsamhälle, förvaltning och kulturmiljöaktörer. För att lyckas med sådant utvecklingsarbete behöver kulturmiljöns aktörer mobilisera sina krafter i samar-

Röster från projektet | Beyin Mahamedtahir, praktikant

Jag heter Beyin Mahamedtahir och jag kommer från Eritrea. Jag har varit ett år och två månader i Sverige. I Eritrea jobbade jag på bygge och så. Jag visste ingenting om Långban innan jag kom hit på praktik.

Vi har jobbat på Långban i sommar, det var jättekul och bra. Jag har jobbat med röjsåg och att såga träd i skogen. Jag har också jobbat med måleri. Jag har jobbat lite med såna här arbetsuppgifter tidigare, men inte så mycket. Jag kunde inte köra röjsåg tidigare.

Långban är en vacker plats, det är fint att komma hit då och då och ta en promenad. Jag hoppas att många kommer hit.

Om tio år hoppas jag ha en bra utbildning, bo på en bra plats och integrera mig med andra.

beten och öka sin förmåga att ta del av de resurser som samhället avsatt i just dessa syften. Det handlar om arbetsmarknadsåtgärder och integrationsresurser, vilka kan kombineras med andra resurser som kulturmedel och satsningar på civilsamhället.

Vi ser stora möjligheter för kulturmiljöerna att bidra som resurs i hållbar samhällsutveckling. De existerande etableringsvägarna för nyanlända fungerar inte tillfredsställande. De teoretiska verktygen för att nå egen försörjning räcker inte till, och de praktiska behöver spetsas. För den

demokratiska, sociala och kulturella etableringen faller ansvaret till stor del på skolan för de yngre, men för de äldre är samhällsutmaningarna större. Här kan kulturmiljöer fylla en viktig funktion.

Erfarenheterna från projektet visar att kulturmiljöns värden inte behöver försakas i ett instrumentellt användande av den. En anledning är att användarna; praktikanterna och besökarna också är en resurs för kulturmiljön. Dessutom avtar de instrumentella aspekterna med deltagarnas förankring på och anknytning till platsen.

Uppföljning av arbetet med yrkespraktik

Byggnadsvården har behov av kompetenstillförsel, delvis för att täcka vårdbehov i just kulturmiljöer. Härnäst kommer en valideringsmetod för fönsterrenovering att prövas i ett fortsatt projekt i Långban. Tanken är att i en förlängning utveckla ett valideringsprogram med nationell standard för fönsterrenovering enligt byggnadsvårdsn timer. Finansiering sker genom att sammanföra anslag för kulturvård och integrationsarbete samt etableringsresurser. Detta kan utökas inom byggnadsvårdsyrken genom samverkan mellan flera kulturmiljöaktörer.

Att kunna bibehålla kulturmiljön som en arena för kompetensprövning vore fördelaktigt i det perspektivet. Det arbetet kan också fungera som en väg att hitta personer med lämplig kompetens att gå vidare till mer avancerat hantverksarbete.

Landskapsvården har också utvecklingspotential. Här kan man arbeta mot ett kretslopp som omfattar kompetensprövning, kunskapslyft, validering och avlönat arbete. Detta kan möjliggöras genom kooperativt socialt företagande och upphandlingar av kulturmiljövårdande insatser baserade på socialt ansvarstagande.

Uppföljning av arbetet med besöksmålsutveckling

Filipstads kommun och Värmlands Museum avser att stärka kulturmiljöns roll som attraktiv

På lördagar kom det ofta grupper och familjer. För dem var också maten och umgänget viktigt.

livsmiljö för kommunens invånare genom att utveckla Långbans gruv- och kulturby bredare som besöksmål. Det kan ske genom:

- Fortsatt tillgängliggörande av platsen genom programutveckling i samverkan med civilsamhälle.
- Kulturkollo för barn och unga.
- Språkstöd museum: Att utveckla handledar-/mentorskapet inom museets verksamhet genom att medverka till att utveckla ett valideringsprogram för språkstöd med museiprofil. Avsikten är en förbättrad kommunikation mellan museet och nya svenskar i Filipstad.

Verktyg i arbetet

Projektarbetet har varit komplext. Flera aktörer ska samverka för att hitta sätt att få människor och delar av samhället som ibland står mycket långt ifrån varandra att fungera ihop. Det gäller att kunna skifta perspektiv, att få fatt på de egna omedvetna förförståelserna, orka ifrågasätta egna vanor och utveckla nya, våga ta konflikter och söka lösningar. Att ompröva, men också att medvetandegöra och visa de ramar, gränser och värderingar som faktiskt inte får överträdas.

De bästa förutsättningarna för arbetet är inte att ha alla svar, utan ha en beredskap att möta det oväntade, att våga göra fel och ändra sig, att vara uppmärksam utanför fokus.

Sammanfattningsvis några av de verktyg vi använt i projektarbetet:

- Att jobba med målgruppen. I vårt fall som praktikanter, eller som anställda i ett lärlingskap. Det gagnar ett ömsesidigt kunskapsutbyte, en kontinuerlig förhandling om umgängesformer i arbete och socialt, samt ett mer demokratiskt inflytande över arbete och gemensamma resurser.
- Prestigelös samverkan och ett brett samarbete. Vi behöver tillåta olika drivkrafter och mål för att utnyttja synergieffekter, och skapa win-win situationer. Samverkan och samarbete kan frigöra resurser och öka flexibilitet om det grundas på förtroende och respekt. Ett lyckat integrationsarbete från samhällets sida möter varje individ på ett specifikt och anpassat sätt, vilket ställer stora krav på flexibilitet och verksamhetsanpassning. En utvecklad och fungerande samverkan underlättar förflyttningar.
- Omförhandling. Förutsättningarna för arbetet förändras ofta; med ny kunskap, med deltagare, med politik och ekonomi. Förändring är konstant, med nya bedömningar och nya beslut som följd.
- Tydliga mål för att arbeta meningsfullt. Med hjälp av "Stegförflyttningar" definieras *Nuläge*, *Mål* och *Insats*. Det är viktigt att hålla sig inom realistiska ramar.

Skriften är en del i Riksantikvarieämbetets regeringsuppdrag att utveckla, samla och sprida goda exempel på hur kulturmiljö kan tas till vara och bli en viktig resurs i nya och befintliga gruvsamhällen i Bergslagen.

I projektet ingår även skrifterna:

Interpretation

Kommunikation för utveckling av kulturmiljöer

Hållbar turism

Inspiration, erfarenhet och metodutveckling från arbetet med Unescos How to guider i Bergslagen

Platsens berättelser

Metodhandledning för interpretationsplanering

Kulturmiljöarbete för attraktivitet

Goda exempel från bergsbruksmiljöer

Kulturmiljön som kraft i regionalt tillväxtarbete

Erfarenheter från regeringsuppdraget att främja attraktiva kulturmiljöer i gruvsamhällen (Gruvuppdraget)

